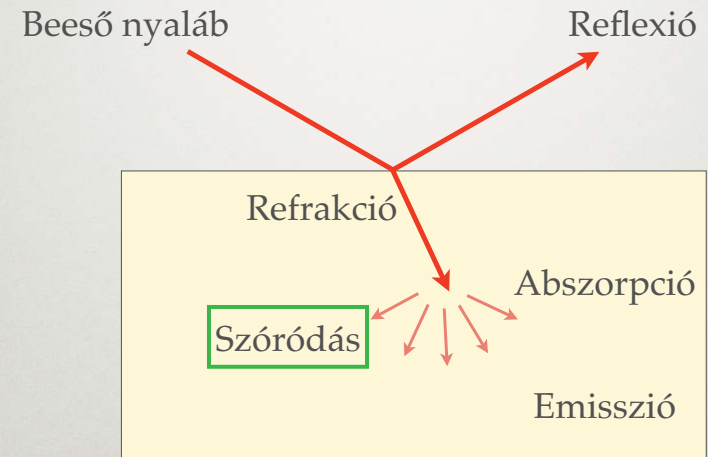

FÉNY KÖLCSÖNHATÁSA AZ ANYAGGAL: SZÓRÁS, ABSZORPCIÓ, EMISSZIÓ

KELLERMAYER MIKLÓS

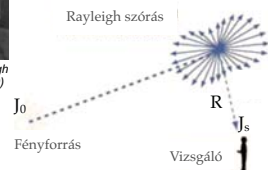
FÉNY KÖLCSÖNHATÁSA AZ ANYAGGAL

FÉNYSZÓRÁS

Lord Rayleigh
(1842-1919)

- Emisszió rezonáló diopólusok által
- Szóró centrumok egymástól távol (nincs interferencia)
- Rugalmas ütközés: fotonenergia nem változik

$$J_s = J_0 \frac{8\pi^4 N \alpha^2}{\lambda^4 R^2} (1 + \cos^2 \Theta)$$

J_s = szórt fény intenzitása
 J_0 = beeső fény intenzitása
 N = szóró részecskék száma
 α = polarizálhatóság
 λ = hullámhossz
 R = távolság a vizsgáló és szóróközeg között
 Θ = szög

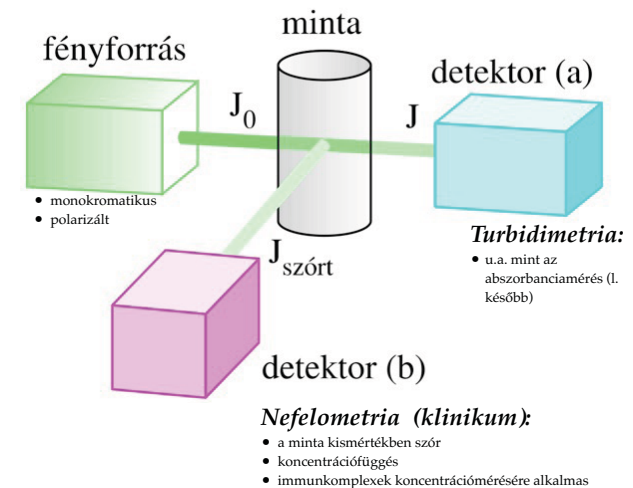

Erős hullámhosszfűggés → a szórt fényben a rövid hullámhosszak dominálnak → kék ég

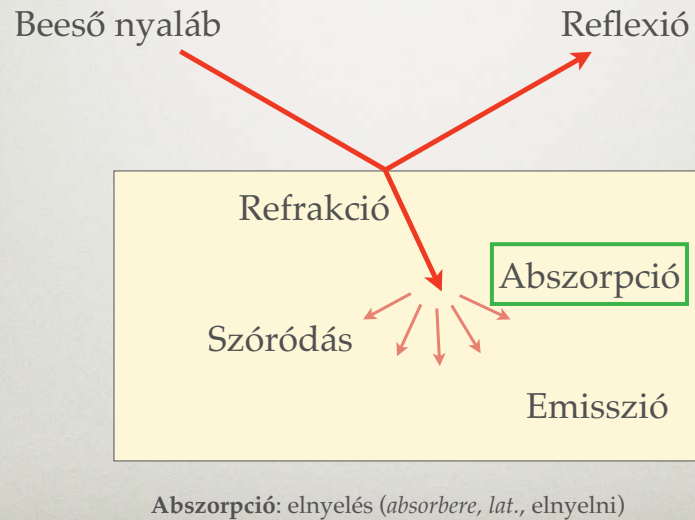

Ha a szóró centrumok egymással kölcsönható atomok hullámhossz-méretű halmazai → interferencia, kioltás → esőcseppek kiszűrülnek (felhők)

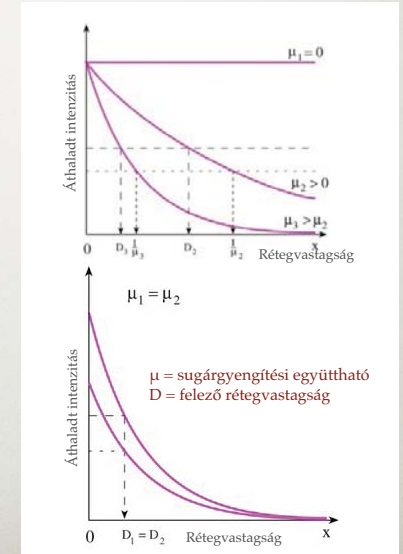
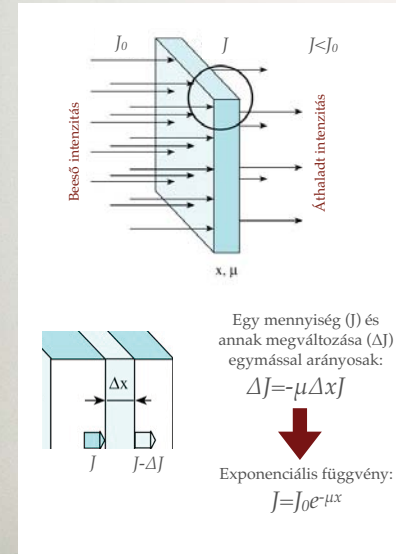
A FÉNYSZÓRÁS MÉRÉSE, ORVOSI ALKALMAZÁSAI

FÉNY KÖLCSÖNHATÁSA AZ ANYAGGAL

ÁLTALÁNOS SUGÁRGYENGÍTÉSI TÖRVÉNY

AZ ABSZORPCIÓ PARAMÉTEREI ÉS MÉRÉSE

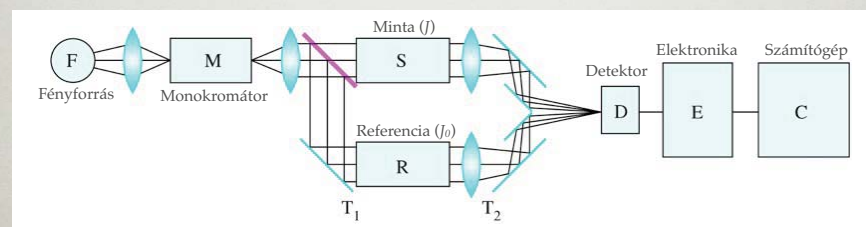
Abszorbancia (A): $A = \lg \frac{J_0}{J} = \lg e \cdot \mu \cdot x$

Dimenzió nélküli szám
 Színintézés: extinkció, optikai denzitás (OD), optikai sűrűség

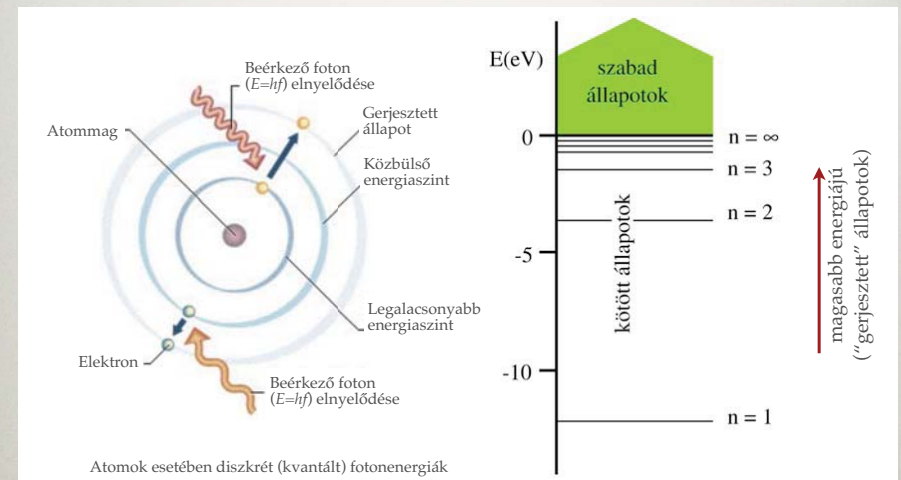
Transzmittivitás (T): $T = \frac{J}{J_0} \cdot 100$

Százalékban (%) fejezzük ki
 Színintézés: transzmissziós tényező

Fotometria ("fénymérés"):

FÉNYABSZORPCIÓ ATOMI ÉS MOLEKULÁRIS MECHANIZMUSAI

MOLEKULASZERKEZET

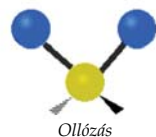
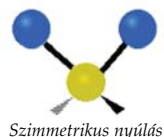
Molekula: kovalens kötéssel
összekapcsolt atomok
Legegyszerűbb eset: kétatomos
molekula (pl., hidrogénmolekula)

A molekulák **vibrációs** és **rotációs** mozgásokat végeznek!

Vibráció: kovalens kötés *mentén* történő periodikus mozgás
Rotáció: kovalens kötés *tengelye körüli* periodikus mozgás

Példák a vibrációs
mozgásra háromatomos
(metilén) csoportban
(-CH₂-):

MOLEKULA ENERGIÁJA

Max Born
(1882-1970)

J. Robert Oppenheimer
(1904-1967)

Born-Oppenheimer - közelítés:

$$E_{total} = E_e + E_v + E_r$$

Fontos megjegyzések:

Energia állapotok egymástól függetlenek (csatolás elhanyagolható)

Állapotok energianívói kvantáltak

Átmenetek energia "csomag" elnyelésével/kibocsátásával járnak

Energiaszintek közötti különbségek nagyságrendje különbözik:

$$E_e \sim 100 \times E_v \sim 100 \times E_r$$

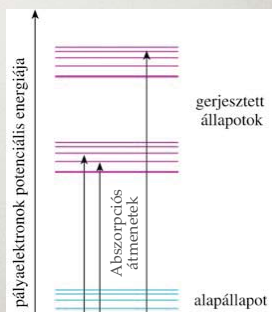
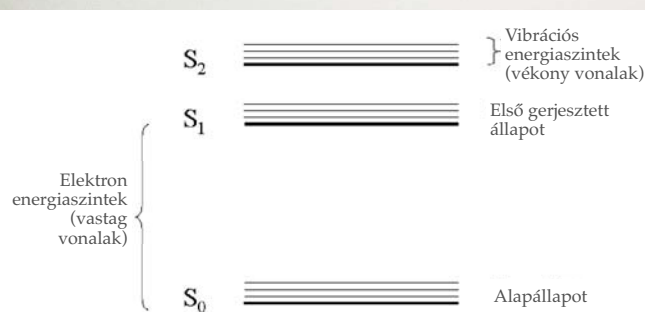
$$\sim 3 \times 10^{-19} \text{ J } (\sim 2 \text{ eV}) > \sim 3 \times 10^{-21} \text{ J} > \sim 3 \times 10^{-23} \text{ J}$$

ENERGIA ÁLLAPOTOK ÁBRÁZOLÁSA

Jabłoński-féle termséma:
egy molekula elektronállapotait, és a közöttük
végbemenő átmeneteket (nyilakkal) mutatja

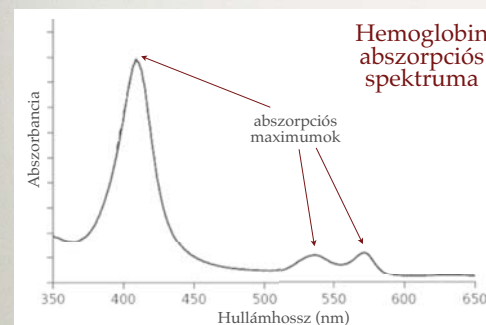

Alexander Jabłoński
(1898-1980)

A FÉNYABSZORPCIÓ HULLÁMHOSSZFÜGGŐ

Magyarázat: atom és és molekulaszervezet!

Általános sugárgyengítési törvény:

$$A = \lg \frac{J_0}{J} = \lg e \cdot \mu \cdot x$$

Híg oldatokra - Lambert-Beer törvény:

$$A_\lambda = \lg \frac{J_0}{J} = \epsilon_\lambda \cdot c \cdot x$$

ϵ_λ = moláris extinkciós együttható
 c = koncentráció

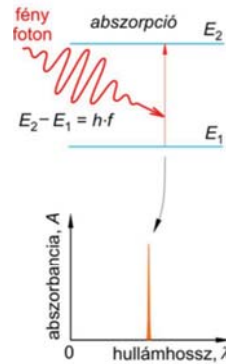
- A moláris extinkciós együttható (ϵ_λ) mértékegysége (SI): m²mol⁻¹
- Koncentrációmérésre alkalmas módszer
- A hullámhossz alapján az energiaátmenet nagysága kiszámítható:

$$E_2 - E_1 = E_{foton} = h \cdot f = h \cdot \frac{c}{\lambda}$$

A SÁVOS SZÍNKÉP EREDETE

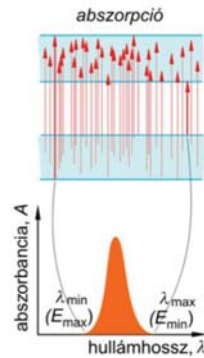
Egyedülálló atomok

Vonalas abszorpciós színekép

A fényforrás spektrumában megjelenő keskeny eloszlású hiányok: abszorpciós vonalak

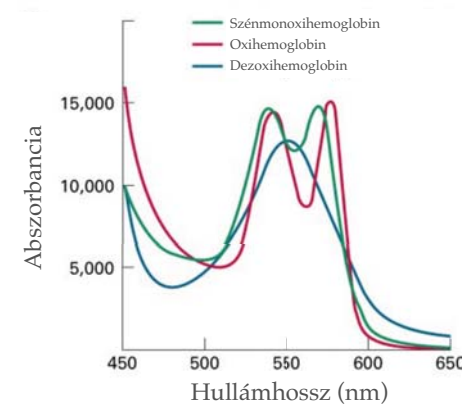
Molekulák

Sávos színekép - eredete:

- kémiaiilag ugyanolyan molekulák eltérő energiaállapotban vannak
- hőmozgás
- oldatkörnyezet

ABSZORPCIÓS SPEKTROSKÓPIA

- **Spektrum:** intenzitás (vagy származtatott mennyiségei, pl. OD) a fotonenergia (vagy származtatott mennyiségei, pl. frekvencia, hullámhossz) függvényében.
- **Spektroszkópia:** a spektrum kvalitatív elemzése.
- **Spektrometria, spektrofotometria:** a spektrum kvantitatív elemzése.
- **Alkalmazások:** kémiai szerkezetvizsgálat, koncentrációmérés, stb.

FÉNY KÖLCSÖNHATÁSA AZ ANYAGGAL

Beeső nyaláb

Reflexió

Refrakció

Abszorpció

Szóródás

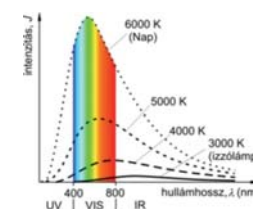
Emisszió

A FÉNYEMISSZIÓ EREDETE

Emisszió: "kibocsátás"

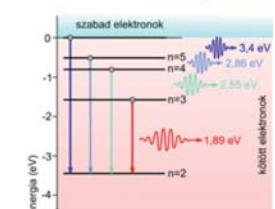
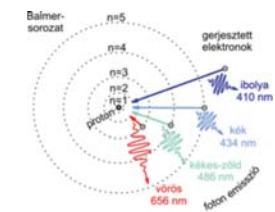
1. Termikus (feketetest) sugárzás

Mechanizmus: atomok, molekulák hőmozgása

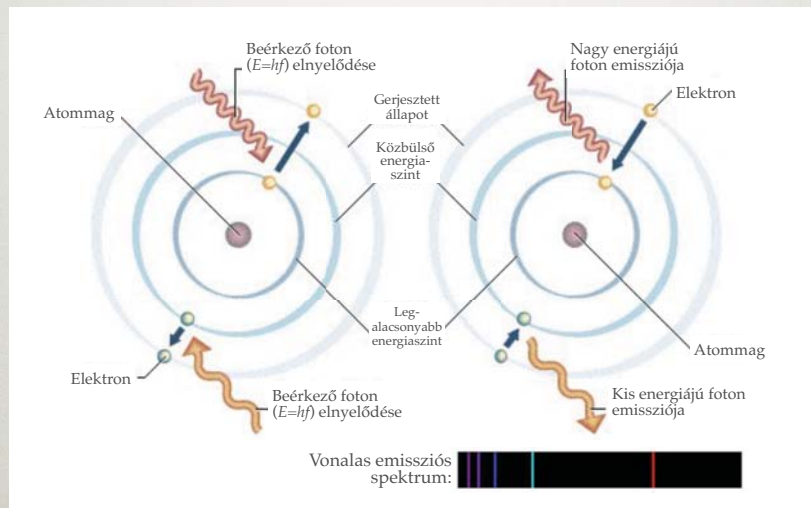

2. Lumineszcencia

Mechanizmus: gerjesztett állapotú energia kibocsátása

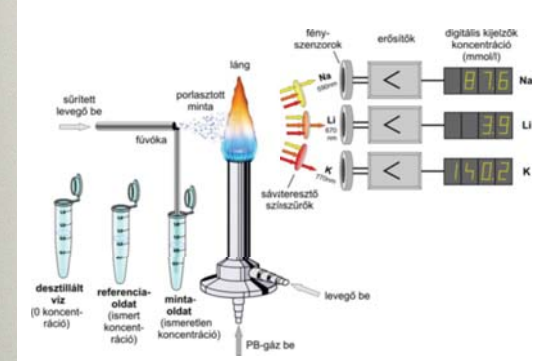
FÉNYEMISSZÓ GERJESZTETT ATOM ÁLTAL

EMISSZIÓS SPEKTROSZKÓPIA ALKALMAZÁSA

Lángfotometria

Alkáli fémek kvalitatív és kvantitatív meghatározása

Klinikum: szérum ionok (Na^+ , K^+) meghatározása

